

Yayın Geliş Tarihi: 31.10.2020
Yayına Kabul Tarihi: 06.04.2021
Online Yayın Tarihi: 30.06.2021
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.819141>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 23, Sayı: 2, Yıl: 2021, Sayfa: 699-722
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Derleme Makalesi

KÜRESELLEŞME, HAREKETLİLİK VE SOSYAL HİZMET: “DÜZENSİZ” GÖÇ VE ULUSÖTESİ SOSYAL HİZMET UYGULAMASI

*Pelin ŞATIROĞLU GÜLDALI**
*Sema BUZ***

Öz

Bu çalışmanın amacı küreselleşme sürecinin etkisiyle artan hareketliliğin sosyal hizmet meslek ve disiplinine etkisini ve bu etkinin düzensiz göçmenler özelinde ifade ettiği anlamı tartışmaktır. Bu doğrultuda öncelikle küreselleşme kavramına, boyutlarına ve sosyal hizmet meslek ve disiplini açısından çıkarımlarına yer verilmektedir. Küreselleşme olgusu hareketlilik açısından düşünüldüğünde sosyal hizmet mesleğinin yerleşiklik zeminine kurulu ontolojik zemininin sarsılmasına yol açmıştır. Bu durum, hem sosyal hizmet teorisi hem de uygulaması açısından dikkate değer bir konudur. Bu konu yabancı literatürdeki çalışmalardan yola çıkılarak Türkiye'deki uygulamalara dair çıkarımlar yapılarak tartışılmaktadır. Bununla birlikte küreselleşmenin yarattığı yeni güç eşitsizlikleri ve bu güç eşitsizlikleri ile mücadelede uluslararası sosyal hizmet ve ulus ötesi sosyal hizmet yaklaşımlarının sağladıkları perspektifler ifade edilecektir. Artan hareketliliğin sosyal refah hizmetlerine ulaşımı nasıl etkilediği, ulus devlet üyeliği olarak vatandaşlığın ve yasal statünün göçmenlerle sosyal hizmet uygulamalarını nasıl şekillendirdiği ve sürecin düzensiz göçmenlerle sosyal hizmet uygulamasına nasıl yansıtıldığı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Ulusötesi Sosyal Hizmet, Uluslararası Sosyal Hizmet, Düzensiz Göç, Göçmenlerle Sosyal Hizmet Uygulaması.*

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Güldalı Şatiroğlu, P., Buz, S. (2021). Küreselleşme, hareketlilik ve sosyal hizmet: “düzensiz” göç ve ulusötesi sosyal hizmet uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (2), 699-722.

* Öğr. Gör., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Şaphane Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmetler, ORCID: 0000-0002-6675-7204, pelinn.satiroglu@gmail.com.

** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü ORCID: 0000-0002-8326-3732, semabuz@hacettepe.edu.tr.

GLOBALIZATION, MOBILITY AND SOCIAL WORK: THE “IRREGULAR” MIGRATION AND TRANSNATIONAL SOCIAL WORK PRACTICE

Abstract

The aim of this study is to discuss the impact of increased mobility on the profession and discipline of social work due to the globalization process and the meaning expressed by this effect in the special case of irregular immigrants. In this direction, the concept of globalization, its dimensions and its conclusions in terms of the profession and discipline of social work are included first. Considering the phenomenon of globalization in terms of mobility, it has led to the shaking of the ontological ground of the social work profession established on the basis of settlement. This is a remarkable issue both in terms of Social Work theory and practice. This topic is discussed based on studies in foreign literature, making inferences about practices in Turkey. However, the new power inequalities created by globalization and the perspectives provided by international social work and transnational social work approaches in combating these power inequalities will be expressed. How increased mobility affects access to social welfare services, how citizenship and legal status as nation-state membership shape social work practices with immigrants, and how the process is reflected in social work practices with irregular immigrants will be evaluated.

Keywords: *Transnational Social Work, International Social Work, Irregular Migration, Social Work Practice with Immigrants.*

GİRİŞ

Küreselleşme başta ekonomik olmak üzere sosyal, kültürel ve siyasi anlamda çok boyutlu bir süreçtir. Bu süreç bilgi, para, mal, fikir ve insan hareketliliği gibi farklı hareketlilik biçimlerini içermektedir. Küreselleşme göç alanında insan hareketliliğinin artması, bu sürece ulus devletlerin göç yönetimi, sınır kontrolü ve güvenlik bağlamında yaklaşması gibi başlıklarda tartışılmaktadır. Bu noktada göç edenlerin kim olduğuna bakmak gerekmektedir. Castles (2010)’a göre nitelikli personel hareketliliği ekonomik kalkınma bakımından değerli bulunurken düşük vasıflıların hareketlilikleri istenmeyen göç olarak nitelendirilmektedir. Ulus devletler makbul olmayan göçmenleri çeşitli sınır kontrolleriyle denetlemekte ve düzensiz olarak nitelendirerek onunla mücadele etmeyi temel amaç haline getirmektedir. Dolayısıyla hareketlilik arttıkça denetimin de çeşitli biçimlerde artması söz konusudur. Sınırları yasal olmayan biçimde geçen düzensiz göçmenler kaynak ülkelerindeki savaş, yoksulluk ve çeşitli eşitsizlik biçimleri gibi sorunlara tepki olarak daha gelişmiş ülkelere doğru hareket etmektedir. Bahsi geçen bu sorunların küreselleşme sürecinde keskinleştiği ifade edilebilir. Bu süreç sosyal hizmet meslek ve disiplininde uygulamaya dair yeni yaklaşımların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bir yandan sosyal hizmet uzmanlarının farklı ihtiyaç ve beklentilere sahip göçmen müracaatçı grupları ile daha sık karşılaşmaları muhtemeldir öte yandan uygulamalar ulusal mevzuata göre şekillendiğinden bu müracaatçı gruplarının hukuki statüleri önem kazanmaktadır. Göçmenler, ulusal ve uluslararası yasal çerçeve içinde pek çok kategoriye ayrılmakta, gittikleri ülkeye

bazıları ikamet izni ile bazıları vatandaşlık bağıyla bağlanmakta ve aslında yasal statüleri onların sosyal refah hizmetlerinden ve bu bağlamda sosyal hizmetten faydalanmaları için bir çerçeve oluşturmaktadır. Sosyal hizmet mesleğinin daha çok ulus devlet sınırları içinde bu ulus devlete üye olan vatandaşlara yönelik olarak planlanması sosyal hizmet uygulamalarını göçmenler, özellikle hukuki olarak “düzensiz göçmen” olarak nitelendirilen belgesiz göçmenler açısından sınırlandırmaktadır. Düzensiz göçmenler ülkede kayıt altına alınmaları halinde sınır dışı edilebilecekleri korkusuyla kayıt olmaktan kaçınabilmekte, bu durum hakları olan çeşitli hizmetlere erişimlerini güçleştirebilmektedir. Ulus devletlerin artan hareketliliği kısıtlayıcı ve göçü kontrol edici uygulamaları artmakta, çoğu ulus devlet özellikle düzensiz göçmenlere güvenlik kaygıları ekseninde yaklaşmaktadır. Bununla birlikte göçü kısıtlayan ve göçmenleri kontrol eden politika ve uygulamalara karşın hukuki statüsüne bakılmaksızın göçmenlerin ihtiyaçlarına yönelik hak temelli, güçlendirici ve özgürleştirici uygulamaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Sosyal refah hizmetleri uzun zamandır devletlerin vatandaşlarına sağladığı bir hak olarak görülmektedir ancak bu hizmetlerin o devletin sınırları içinde yaşayan herkesi kapsamaması konusu tartışmalıdır. Bu çerçevede çalışma küreselleşme sürecinde artan hareketlilik ve bu hareketliliğin ontolojik olarak yerleşiklik üzerine kurulu olan ve çoğu zaman ulusal yasalara göre uygulanan sosyal hizmet meslek ve disiplinine etkileri tartışılarak başlamaktadır. Bu kapsamda hareketliliği uzun yıllardır deneyimleyen ve sosyal hizmet meslek ve disiplini açısından anlamını değerlendiren yabancı literatürdeki çalışmalar ışığında Türkiye’ye dair bir değerlendirme yapılmıştır. Ardından sosyal hizmetin küreselleşme sürecinin yarattığı eşitsizliklerle ulusal ve küresel bağlamda nasıl mücadele edileceğine yönelik yaklaşımları olan uluslararası ve ulusötesi sosyal hizmet yaklaşımlarına değinilmekte ve sürecin düzensiz göçmenler özelinde ne gibi etkileri olduğu ve bu gruplarla çalışırken sosyal hizmet uzmanlarının uygulamaya dair yaklaşımlarının nasıl olması gerektiği eleştirel bir biçimde tartışılmaktadır.

KÜRESELLEŞME, ARTAN HAREKETLİLİK VE SOSYAL HİZMET

Küreselleşme, sermayenin küreselleşmesi ve bununla birlikte üretim zincirlerinin ulus aşırılması, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişimle kültürel homojenleşme ve tüketimin temel unsur haline gelmesi, tüm bu süreçte güney ve kuzey arasındaki refah farkının gittikçe artması (Atasü Topçuoğlu & Akbaş, 2009), üretim süreçlerinin gelişmiş kapitalist ülkelerden gelişmekte olan ülkelere hareketliliği (Khan & Dominelli, 2000) gibi birçok olguyu içeren bir süreci ifade etmektedir. Uluslararası ticaretin, insanların ve bilginin ulusal ve kıtaların sınırları boyunca yayılması olarak ifade edilebilecek küreselleşmenin bugün geldiği noktanın öncülleri uzun bir tarihsel dönemi kapsamaktadır. Ancak mevcut aşamaya gelmesinde 20. yüzyılda giderek daha hızlı ve ucuz hale gelen ulaşım teknolojileri ve sonrasında bilgi ve iletişim teknolojisindeki ilerlemelerin etkisi vardır (Lyons, 2015). Küreselleşme ile birlikte farklı toplumlar arasındaki karşılıklı etkileşim

artmakta ve etkileşim halindeki toplumlarda, toplumsal değişim yaşanmaktadır. Karşılıklı etkileşim yalnızca iletişim teknolojileri aracılığıyla gerçekleşen bilgi ve kültür hareketliliği olarak değil insanların sınırlar arasında ve sınırlar boyunca hareketleri ile de gerçekleşmektedir. Bu noktada küreselleşmenin önemli bir boyutu olan hareketlilik ve ulus aşırı göç konusu gündeme gelmektedir.

İnsanlar sınırlar arasında seyahat, eğitim ve iş gibi nedenlerle sürekli hareket halindedirler. Bu durum sanki sınırların bir önemi yokmuş gibi bir yanılsama yaratmakta ve hareketliliğin sınıfsal yanı gözden kaçırılmaktadır. Schwarzer (2016)'a göre, küreselleşme ile birlikte, dünyadaki ticaret ve ekonomi düşünüldüğünde, bir yandan sanki sınırlar esnekmiş gibi görünmekte ancak mülteciler ve göçmenler için sınırların tartışmaya açık olsa da, her zamanki gibi sağlam ve anlamlı olduğu görülmektedir. Kuzey ile güney arasındaki refah farkının unsurlarından olan ulus aşırı şirketler ve iş insanları sınırlar boyunca iş veya seyahat için daha rahat hareket edebilirken, mevcut güç eşitsizlikleri ve refah hizmetlerine erişimde yaşanan güçlükler tepki olarak hareket etmek isteyen göçmen ve mültecilerin hareketlilikleri sınırlandırılmaya çalışılmaktadır. Tekin (2007)'e göre, sınırların esnekleşmesine dair kabuller bölgeseldir. Örneğin Avrupa'da 1990 yılında uygulanmaya başlayan Schengen Anlaşması Avrupa ülkeleri arasındaki sınırları kaldırmıştır ancak diğer ülkelere sınırları olan Avrupa ülkeleri, güçlendirilen adli kontrol mekanizmaları ile sınırları daha sıkı biçimde kontrol etmektedir. European Asylum Dactyloscopy Database (EURODAC) parmak izi bankası, False and Authentic Documents Online (FADO), European Police Office (EUROPOL) gibi bilgi bankaları ile yeni göç modelinde devlet sınır kontrollerindeki varlığını etkin bir biçimde korumaktadır. Türkiye de sınırlarına giren göçmen ve sığınmacıları kayıt altına alırken parmak izi almakta ve GöçNet, POLNET gibi sistemleri entegre ederek ve çeşitli geri kabul anlaşmalarına katılarak göçü kontrol etmek istemektedir. Oysa motivasyonu farklılaşsa da sınırlar boyunca gerçekleşen göç hareketlerinin ulusal bağlamın ötesinde küresel ölçekteki etkileri dikkat alınarak denetim/güvenlik ekseninin ötesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirme biçimlerimden biri yerelde insanların refah hizmetlerinin yetersizliğine tepki olarak hareket etmeleri ve bu hareketlilik tüm dünyayı etkilediğinden sosyal sorunların küreselleşmesinin değerlendirilmesidir. Sosyal sorunların küresel hale gelmesiyle bir toplumda yaşanan yoksulluk, siyasi veya dini baskı ve sivil hakların eksikliği diğer toplumların endişesi haline gelmekte, kadın ticareti ve seks turizmi, dünyanın bir bölgesindeki kadınların ve çocukların cinsel sömürsünü diğer bölgelerin de sorunları haline dönüştürmektedir. Ayrıca düşük ücretler, ağır çalışma koşulları ve bir ülkede reşit olmayan iş gücünün kullanılması, diğer ülkelerdeki ulusal istihdam politikalarını ve işgücü piyasalarını etkilemektedir (Ahmadi, 2003). Lyons (2006)'a göre bu noktadan hareketle her nerede olurlarsa olsunlar dünya halklarının birbirlerine bağlı olduklarını düşünmek mümkündür. Bir ülke veya bölgedeki olayların ve alınan kararların görünüşte birbirlerinden oldukça uzak olan nüfus grupları ve resmi olarak ilişkili olmayan devletler üzerinde geniş çaplı etki bırakması söz konusudur.

Dünyanın farklı bölgelerinin çeşitli sosyal sorunlarla birbirlerine bağlanması sosyal hizmet açısından küreselleşen sosyal sorunlara ilişkin küresel bir mücadele gündemi yaratmıştır. Bu anlayışla Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği (IFSW) 2014 yılında sosyal hizmetin küresel tanımını revize ederken “kolektif sorumluluk” ilkesini eklemiştir. Küreselleşme son yirmi yılda sosyal hizmet alanında artan bir ilgi görmüştür ve sosyal hizmete dair ana temaları yoksulluk, sosyal dışlanma, göç ve çevresel kaygılar şeklinde ifade edilmektedir (Lyons, 2015). Bu süreç sosyal hizmet uygulama ve eğitimi için uygun programlar ve uygulanabilir modeller tasarlamak için sosyal refah politikası ve uygulamasına olan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır (Ahmadi, 2003). Küreselleşmenin örneğin yoksulluğa etkisi, gelir eşitsizliklerini artırma ve bundan doğan sosyal eşitsizlikleri ve güç eşitsizliklerini derinleştirme yönünde olmuştur. Bu güç eşitsizlikleriyle mücadele eden sosyal hizmet, Türkiye'nin değişen göç karakteri (artık transit bir ülke olmasının yanında göç alan bir ülke haline gelmesi) göz önünde bulundurulduğunda göçmenlerle yapılacak uygulamalarda önemi artan bir meslek ve disiplindir. Lyons (2015)'a göre ekonomik küreselleşme sonucunda elde edilen kâr eşit olarak paylaşılmamakta ve kârâ sahip olan ve olmayanlar arasındaki mesafe gittikçe artmaktadır. Bu durumun sosyal politikalara ve sosyal hizmete bazı yansımaları bulunmaktadır. Khan ve Dominelli (2000)'ye göre, küreselleşmenin sosyal hizmet üzerinde toplumsal eşitsizlikler ve dezavantajları artırması, sosyal sorunları uluslararası sorunlar haline getirmesi gibi etkileri bulunmakta ve bu süreç sosyal hizmet uzmanlarını ulusal sınırları aşan, çocukların ticari cinsel sömürüsü ve cinsel istismar, sığınmacı göçü, uluslararası koruyucu ailelik ve evlat edinme gibi konularla karşı karşıya getirmektedir. Bu bağlamda sosyal hizmet disiplininin, yerel-ulusal-uluslararası alanda sosyal adalet ve insan hakları temelli uygulama biçimlerini savunmak ve kilit önemdeki uluslararası organizasyonlarla arasındaki ilişkileri geliştirmek gibi çalışmalar yapması olağandır. Başka bir deyişle bilginin, mal ve hizmetlerin, insanların ve sosyal sorunların bu kadar akışkan olduğu bir ortamda sosyal hizmet mesleğinin ‘yerleşikliğe’ dayandığı ontolojik zemininin gittikçe kayganlaştığını ifade etmek mümkündür. Righard ve Boccagni (2015)'ye göre, kültürün, toplumun ve insanların ‘yerleşikliğine’ dair fikirler 1980'lerden beri ulusötesi çalışmalar ve hareketlilik çalışmalarıyla birlikte eleştirilse de henüz sosyal hizmet alanına ulaşmamıştır. Hareketlilik tartışması ana akım sosyal hizmet uygulama ve araştırması için halen marjinal bir tartışmadır. Yine de artan hareketlilik sonucu sosyal hizmet meslek ve disiplininde ulusötesi/ulus aşırı alanlar paradigmasına bağlı olarak uluslararası sosyal hizmet ve ulusötesi sosyal hizmetin tartışılmaya başlandığını görmekteyiz. Bu bağlamda sosyal hizmet mesleğinin ontolojisindeki değişimi ve uygulamada ne tür dönüşümlere yer verilmesi gerektiği konusunda daha detaylı bir tartışma yapmakta fayda vardır.

SOSYAL HİZMET MESLEĞİNİN ‘ÇERÇEVESİ’: YEREL Mİ, KÜRESEL Mİ?

Modern ulus devlet kurumları olarak ortaya çıkan sosyal refah ve sosyal hizmet, ulus-devletle sınırlı belirli yerel ve bölgesel bağlamlara içkinliğinden dolayı geleneksel olarak ulus-devlet sınırlarıyla kısıtlanmış olarak algılanmıştır (An vd., 2016). Sosyal hizmet çoğunlukla vatandaşlara veya en azından hukuki statüye sahip kişilere destek sağlamakla sınırlıdır ve dolayısıyla, belirli bir vatandaşlığa sahip olmak sosyal hizmeti büyük ölçüde çerçevlendirmektedir (Schwarzer, 2016). Righard (2008)’a göre ise devletler özellikle de refah devletleri sınırlarına göre örgütlenirken, bireysel ve kolektif aktörler günlük yaşamlarını sınırlar arasında ve sınırlar boyunca örgütlemektedir. Refah devletleri vatandaşlarını büyük ölçüde hareketsiz olarak kavramsallaştırırsa da insanlar oldukça hareketlidir. Son yıllarda artan hareketlilik nedeniyle sosyal hizmet uzmanları oldukça fazla hareket eden ve sosyal yaşamları farklı alanlarda şekillenen, karmaşık göç yörüngelerini (düzenli göç, mekik göç, emek göçü, transit göç vb.) birleştiren ulusötesi göçmenlerle daha sık karşılaşmaktadır. Bu hareketlilik, farklı ihtiyaçları olan göçmenlerin problemlerine çözüm aramak için sosyal hizmet uygulamalarında ulus devlet sınırlarını aşmaya odaklanan bir paradigma değişikliğini gerektirmektedir. Bu paradigma değişikliğinin oluşması, göçmenlerin refah ihtiyaçlarını tanımayı içeren ulusötesi bir farkındalığın oluşmasına ve bu farkındalığın yerel olarak yönlendirilmiş politikalara yansıtılmasına bağlıdır (Withaecx vd., 2017).

Son yıllarda küresel sosyal sorunların sosyal hizmetin bilgi ve değer temeline yapmış olduğu etkinin, sosyal hizmetin küresel tanımına yansıdığını ifade eden Akbaş (2019) yapılardan fâillere, sorun odaklı yaklaşımdan çözüm odaklı yaklaşıma, sorunlardan güçlere, uygulamadan teoriye, sosyal devletten yönetselliğe ve bireyden topluluğa evrilen bir paradigma kaymasından bahsetmektedir. Sosyal hizmetin revize edilen küresel tanımı şu şekildedir:

Sosyal hizmet; sosyal değişme ve kalkınmaya, sosyal kaynaşmaya, insanların güçlendirilmesine ve özgürleşmesine aracılık eden uygulama temelli bir meslek ve akademik bir disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve çeşitliliğe saygı sosyal hizmet için temel teşkil eder. Sosyal hizmetin, sosyal bilimlerin ve beşeri bilimlerin teorilerine ve yerel bilgiye dayanmak suretiyle sosyal hizmet, yaşamdaki güçlükleri işaret etmek ve iyilik halini geliştirmek üzere insanları ve yapıları bir araya getirir. (IFSW, 2014).

Günümüzde giderek artan hareketliliklerin çeşitlendiği, sosyal sorunların küreselden bağımsız düşünölemeyeceği bir ortamda sosyal hizmet meslek ve disiplininde, daha kapsamlı ve farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu yaklaşımların uluslararası sosyal hizmet ve ulus ötesi sosyal hizmet olduğu söylenebilir.

Uluslararası Sosyal Hizmet

Sosyal hizmetin ilgi alanındaki sosyal sorunların küresel boyutunun olması aynı zamanda bu sorunlarla baş ederken, sosyal hizmet uygulaması ve değerlerinde oluşması muhtemel değişimin paylaşılması açısından küresel işbirliğini gerektirmektedir. Uluslararası sosyal hizmet tam da bu noktaya vurgu yapmaktadır. Alanda uzun yıllardır küresel işbirliğine dayanan organizasyonlar bulunmaktadır. Straub (2016)'a göre küresel karşılıklı bağımlılığın bir sonucu olarak mesleki değişim kaçınılmaz hale gelmiştir ve bu nedenle farklı düzeylerde (öğretim, araştırma ve uygulama) bilgi alışverişi yapabilmek için karşılıklı yapılar oluşturmak veya genişletmek gerekir. Bu yapılardan bazıları uzun yıllardır varlık gösteren Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW), Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) ve Uluslararası Sosyal Refah Konseyi (ICSW) gibi uluslararası birliklerdir.

Bu uluslararası kuruluşlar küresel bazı meselelerle ilgili sosyal hizmet meslek ve disiplininin de gündemini belirlemektedir. 2012 yılında uluslararası sosyal hizmet organizasyonları (IASSW, IFSW ve ICSW), yerel ve küresel eylem önceliklerini belirlemek ve bunlara odaklamak için uzun yıllar süren bir çalışma sonucunda 'Sosyal Hizmet ve Sosyal Kalkınma için Küresel Gündem'i başlatmış ve geleceğe yönelik dört gündem belirlemişlerdir. Bunlar; sosyal ve ekonomik eşitliği sağlamak, insan onurunu ve değerini yükseltmek, çevresel sürdürülebilirlik için çalışmak ve insan ilişkilerinin önemini kavramaktır (Healy, 2017).

Uluslararası sosyal hizmet, uluslararası sorunlara (örneğin, mülteciler konusu veya ekolojik konular) ve/veya bunların uluslararası veya yerel düzeylerde nasıl çalışıldığına odaklanan sosyal hizmet faaliyetlerine, küresel veya uluslararası düzeyde gerçekleşen sosyal hizmet faaliyetlerine (örneğin, uluslararası kuruluşlarla çalışma) ya da uluslararası değişimleri içeren faaliyetlere atıfta bulunmaktadır (M. Gray & Fook, 2004). Hugman vd. (2010)'e göre, uluslararası sosyal hizmet, sosyal hizmet uzmanının kendi ülkesi dışındaki mesleki çalışmalar, ihtiyaçları ve kaynakları başka ülkelerle ilişkili olan mülteci ve diğer göçmenlerle yapılan uygulamalar, uluslararası sivil toplum örgütlerinde çalışma, ulusal sınırları aşan projelerde çalışmak için ülkeler arasındaki değişim ve işbirliklerine dâhil olma gibi faaliyetleri içermekte ve bu faaliyetleri gerçekleştirirken küresel ekonomik sistemin ulusal refah üzerindeki etkisinin anlaşılması önem arz etmektedir. Bu bağlamda uluslararası sosyal hizmet uygulamasında sosyal hizmet uzmanlarının sınırları aşmasının söz konusu olduğu ifade edilebilir.

Uluslararası sosyal hizmeti, "uluslararası mesleki eylemde bulunma kapasitesi" olarak tanımlayan Healy (2008)'e göre bu mesleki eylem; uluslararası ile ilişkili yerel uygulamalar ve savunuculuk; mesleki profesyonel değiş tokuş; uluslararası uygulama; uluslararası politika geliştirme ve savunuculuk olmak üzere dört unsurdan oluşmaktadır. Uluslararası sosyal hizmetin eğitim, uygulama, araştırma, politika ve insan refahındaki küresel süreçlerin gerçekleriyle ilgili değiş tokuşlara atıfta bulunduğunu ifade etmek mümkündür (Hugman vd., 2010).

İnsan hakları, uluslararası sosyal hizmet için bir bağlam oluşturmakta ve meslek bir insan hakları mesleği olarak anılmaktadır. Bu da mesleğin teorileri, stratejileri ve uygulamalarının insan hakları standartlarına göre değerlendirilmesini beraberinde getirmektedir. Sosyal hizmetin insan hakları odaklı olması ‘sınırların’ içindekiler-dışındakiler ayrımını aşan bir uygulama olması için önemlidir ancak günlük uygulamalara bunun nasıl yansıtılabileceği halen tartışılmaktadır (Schwarzer, 2016). Bununla birlikte, uluslararası sosyal hizmet ile Batı ülkelerinin modellerinin gelişmekte olan ülkelere ihraç edilip edilmediği konusunda da tartışmalar bulunmaktadır (bkz. Cox & Pawar, 2013; M. Gray & Fook, 2004; Midgley, 2010). Ahmadi (2003)’ye göre uluslararası sosyal hizmetin uygulamaya aktarılmasıyla, sosyal adalet, insan hakları ve demokrasi güçlendirilecek, kadın ve çocuklarının haklarına dair uluslararası sözleşmelerin uygulanması takip edilebilecek ve kültürel çatışmalar önlenerek uluslararası barışa katkı sağlanmış olacaktır.

Özetle uluslararası sosyal hizmet, günümüzde sosyal sorunların küresel olduğu kabulünden hareketle bu sorunlarla mücadelede küresel bir farkındalık ve sorumluluk gerektiği fikri üzerine temellenmiştir. İnsan hakları ve sosyal adalet mesleği olan sosyal hizmet küresel sorunlarla mücadelede küresel örgütlenmenin önemini kabul ederek sosyal hizmet disiplini, mesleği, eğitimi vb. alanlarda uluslararası örgütlerini oluşturmuştur. Uluslararası sosyal hizmet uygulaması sosyal hizmet uzmanlarının ve uygulamalarının sınırlar arasında hareketliliğini içerdiğinden hem mesleki çalışmalar hem de mesleki eğitim açısından küresel hedeflerin belirlenmesi ve mesleğin standartlarının oluşturulması önemlidir. Bununla birlikte uluslararası sosyal hizmet uygulaması dediğimizde akla yalnızca ulus devletler arasındaki sınırlar gelmemelidir. Küresel sosyal sorunların çeşitliliği ve sınırlar arasında ve sınırlar boyunca yaşanan insan hareketliliği söz konusu olduğunda ulusötesi sosyal hizmet kavramını tartışmak gerekmektedir.

Ulusötesi Sosyal Hizmet

Anglo-Sakson ve Alman akademisinde gelişen *transnationalism* kavramı Türkçeye ulusötecilik ya da ulus aşırılık olarak çevrilen ve insanların ekonomik, politik ve sosyo-kültürel olarak birden fazla yer ile ilişki halinde olduklarını vurgulayan bir kavramdır (Özkul, 2015). Ulusötecilik yaklaşımı, göçmenlerin hem kaynak ülke hem de göç ettikleri ülkedeki bağlarını koruduklarını ve dolayısıyla aynı anda iki ülkede de var olduklarını başka bir deyişle ‘hem burada hem orada’ yaşadıklarını varsaymaktadır (Akbaş, 2010). Buna göre göçmenler ulus devlet sınırlarının ötesindeki bağları ve çeşitli ağları aracılığıyla oluşturdukları alanda varlık gösterirler. Bu alanlar “ulusötesi sosyal alan” olarak nitelendirilmektedir. Kaya (2003)’ya göre ulusötesi alanlar, “ulus-devletlerin sınırlarını aşan bir düzlemde ortaya çıkan ve süreklilik arz eden toplumsal ağları ve ilişkiler bütünü” ifade etmektedir.

Tarihsel olarak bakıldığında göç eden kişilerin anavatanlarıyla ilişkilerini geçmişte de sürdürdükleri görülmektedir. Ulusötesi göç ile vurgulanan nokta,

günümüzde bu ilişkileri daha güçlü biçimde sürdürebilecekleri teknolojik gelişmelerin varlığıdır. Gelişen teknoloji ile göçmenler, anavatanlarındaki aile ve arkadaşlarıyla ilişkilerini korumalarının yanı sıra anavatanlarındaki ekonomik, politik ve sosyo-kültürel gelişmelerden de hemen haberdar olmaktadır. Bu durum göçmenlerin anavatanlarıyla bağlarının her zaman güçlü kalmasını ve zihinsel olarak iki ülkede de var olmalarını sağlamakta, göç edilen ülkede kalış süresi, yerleşme kararı ya da gündelik hayatlarını etkilemektedir (Özkul, 2015). Günümüzde ucuz ve ulaşılabilir iletişim teknolojileri göçmenlerin ‘ev’leriyle olan ilişki ve çıkarlarını birden fazla toplumda ayakları olacak şekilde ulus ötesi biçimde sürdürmelerini sağlamaktadır. Bu yeni ilişki biçimi insanların gündelik yaşamlarını, çalışma pratiklerini, mekâna bağlılık ve mekânı kullanma biçimlerini çok yönlü etkilediği kadar kimlik, aidiyet, bağlılık kavramlarının sorgulanmasına ve çoklu aidiyetlerin, çok-yerli olmanın ve melez kimliklerin toplumsal olarak daha görünür olmasına zemin hazırlamaktadır (Özgür, 2018). Ulusötesi göçmen ifadesi ile yalnızca çıkış ve varış ülkeleriyle ilişki kuran ekonomik göçmenler yerine hem çıkış hem varış ülkesiyle bağlantılı olan ne asimile olan ne de kendi kültürel yapısını koruyabilen daha karmaşık ve çoklu yerel ötesi ilişkileri olan bir göçmen kategorisinden bahsedilmektedir (Özservet, 2013).

Göçmenlerle ulus ötesi sosyal hizmet uygulaması açısından ulus ötesinde oluşan bağların ve göçmenler arasındaki ağların önemine vurgu yapılmakta ve bunlar birer kaynak olarak değerlendirilmektedir. Lyons (2006)’a göre, sosyal hizmet uzmanları yerel düzeyde uygulamalar yaparken, çoğunlukla farklı etnik kimliğe sahip toplulukların kaynak ülkeleri ile arasında var olan kültürel etkileşim ve finansal kaynakların transferi dâhil olmak üzere ortaya çeşitli şekillerde çıkan ağların farkındadırlar. Sosyal hizmet uygulamasının yoğunlukla kişilerarası ilişkilere dayanması ve bu kişilerarası ilişkilerin kültür ve diğer sosyal kimlik biçimlerinin etkisinde gerçekleşmesi, profesyonel etkileşimin uygulamada merkezi bir rol oynamasını sağlayarak sosyal hizmet uygulamasını eşsiz ve diğer mesleklerden farklı kılmaktadır (Bartley & Beddoe, 2018).

Furman vd. (2010), ulusötesi sosyal hizmeti, ulusötesi nüfuslara hizmet etmek üzere, fiziksel olarak veya yeni teknolojiler yoluyla ulus-devlet sınırları ötesinde faaliyet gösteren, karmaşık ulusötesi problem ve ikilemlere vurgu yapan ve bunlar hakkında bilgili, gelişmekte olan bir uygulama alanı olarak tanımlamışlardır. Onlara göre “küresel düşün, yerel davran” önermesini (Lyons, 2006), “küresel ve yerel düşün, küresel ve yerel davran” şeklinde genişletmek gerekmektedir. Bununla birlikte Lyons ve May-Chahal (2017), küresel meselelerin yerelle ilişkisi ve ulus ötesi konular, uygulama teknolojileri ve yerel uygulamalar arasındaki sürekli etkileşimin en uygun ifadesinin “küyerelleşme- glocalization” olduğunu ifade etmektedir. Harris ve Chou (2001)’ya göre, bir yandan küresel ekonomi sosyal refahın gelişimi üzerinde büyük bir kısıtlama olmaya devam ederken ve refah söylemi giderek küreselleşirken öte yandan, politika ve uygulamalar ulusal bağlamdan etkilenmekte ve ülkelere özgü kurumsal düzenlemelere aracılık etmeyi

sürdürmektedir. Bu nedenle bu süreci küreselleşmeden çok “küyerelleşme” (glocalization) olarak ifade etmek de mümkündür.

Sosyal hizmet büyük oranda yerelin dinamiklerini dikkate alan bir uygulama alanıdır ve bu durum onu çerçevlendirmektedir. Ancak ulusötesi sosyal hizmet açısından göçmenlerin birden fazla mekânda çeşitli ağlarla var oldukları düşünüldüğünde bu çerçevenin aşılması gerektiği ifade edilebilir. Schwarzer vd. (2016)’e göre geleneksel sosyal hizmet, kimi zaman ulusal kimlik ve kalıp yargılara dayanabilir ve “ötekilik”in inşasında temel bir güç olarak işlev görebilir. Ulusötesi perspektif yalnızca doğrudan göçmenlerle veya kültürlerarası etkileşimle karşı karşıya kalan sosyal hizmet alanlarıyla sınırlı olmayıp sosyal hizmete bir disiplin ve meslek olarak meydan okumaktadır. Ulusötesi sosyal hizmetin, sosyal hizmetin ulusal sınırlarla çerçevenmesine, devletlerin göçmenleri kategorize ederek çeşitli güç eşitsizlikleri ve yeni dezavantajlar yaratmasına eleştirel yaklaşan bir konumda olduğu ifade edilebilir.

Sosyal hizmet, bir yandan hukuk ve sosyal güvenlik gibi yerel ve ulusal yapılarla öte yandan bireylerle ilgilidir. Ulusötesi sosyal hizmet, sosyal hizmetin genel kabullerini (IFSW’nin tanımladığı şekilde) kabul etmekle birlikte sosyal hizmetin görmekte zorlandığı fark edilmemiş sınırlarına işaret eden eleştirel bir bakış açısına sahiptir. Bu eleştirel bakış açısı, ulus devletle, fark edilmeden sosyal hizmete sınırlar getirilmesine ve sosyal hizmetin kültürel normlar ve aidiyet konularında oynadığı role vurgu yapmaktadır (Schwarzer, 2016).

Withaecx vd. (2017)’e göre ulusötesi sosyal hizmet fiziksel olarak sınırları aşmak zorunda değildir; yerel düzeyde gelişebilir ve sosyal hizmet uzmanları ile müracaatçılar arasındaki ilişkide şekillenebilir. Ulusötesi sosyal hizmet için ilk ve yararlı bir adım, müracaatçıların ulusötesi ağlardaki yerleşikliğini tanımak ve dünyanın diğer yerlerindeki önceki deneyimlerinin müracaatçıların tutumları, sosyal ihtiyaçları ve yaşamları üzerindeki etkisini kabul etmektir. Ulusötesi sosyal hizmet, ırkçılık, kadın hakları ve yoksulluk gibi konulara yerel düzeyde yaklaşamayacağına ve her ne kadar bu eşitsizlik biçimleri yerelde deneyimleniyor olsa da küresel odakta ve yapısal düzeyde ele alınmasının gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Gray & Fook, 2004). Göç; sosyal, kültürel, ekonomik ve politik boyutları olan bir olgu olduğundan göçmenlerle çalışırken bütüncül bir bakış açısına gereksinim duyulmakta ve bu yaklaşım sosyal hizmet tarafından sağlanmaktadır (Özmete & Arslan, 2018). Göçmenler, genellikle kırılğan gruplar olarak algılandıkları için sosyal hizmet sunumunun hedef kitlesi olarak kabul edilmektedirler. Ancak sosyal hizmet uzmanlarının bizzat kendilerinin ulusötesi birer göçmen olabilecekleri unutulmamalıdır. Sosyal hizmet uzmanları birer göçmen olarak hem yaşam deneyimleri hem de mesleki kariyerleri yoluyla sosyal hizmetin nasıl uygulanacağı ya da mesleki yaşam ile yurttaş olarak katılımın ulusötesi düzeyde nasıl birleştirileceği konusunda yenilikçi bakış açılarına katkıda bulunabilirler (Bolzman, 2015).

Sonuç olarak “Uluslararası sosyal hizmet” ve “ulusötesi sosyal hizmet” genellikle karıştırılmaktadır ancak aynı anlamı paylaşmadıklarını belirtmek gerekmektedir. Yerelin küresel ile ilişkisine ve göçmenlerle sosyal hizmet uygulamasına uluslararası sosyal hizmet ve ulusötesi sosyal hizmetin farklı noktalardan baktığını söylemek mümkündür. Her iki yaklaşım da sosyal hizmetin yerel ve ulusal bir uygulama olarak aynı zamanda sınırlandırıldığını kabul etmekle birlikte uluslararası sosyal hizmet, küresel ortak gündemi belirlemeyi, küresel işbirliğini geliştirmeyi ve sosyal hizmet uzmanlarının sınırlar arasında hareketliliğini kolaylaştırmayı içermektedir. Uluslararası sosyal hizmet, başlangıçta küresel düzeyde ortaya çıkan, daha uzun bir geçmişe sahiptir ve farklı ülkelerden sosyal hizmet uzmanları arasında değişim için bir temel görevi görür (Schwarzer vd. 2016). Uluslararası sosyal hizmet yalnızca insanların değil hizmetlerin de ‘uluslar’ arasında değiş tokuşuna işaret etmektedir. Bu, sosyal sorunların küresel bağlamda değerlendirilmesi açısından önemli bir bakış açısı sağladığından oldukça değerlidir. Ayrıca uluslararası sosyal hizmet yalnızca göç olgusu ile bağlantılı değil bütün küresel sosyal sorunlarla ilişkili olarak düşünülmelidir. Ulusötesi sosyal hizmet ise yerelde yaşanan sorunların küreselle ilişkisine dair aynı perspektifi paylaşmakla birlikte sosyal hizmetin üzerinde kurulduğu ‘yerleşiklik’ kavramını tartışmaya açması, uygulamada göçmenlerin hareketli olduklarının ve çeşitli ağlar içinde yer aldıklarının farkında olunmasına işaret etmesi açısından farklılaşmaktadır. Ulusötesi sosyal hizmet, sosyal hizmet uzmanlarının yereldeki uygulamaları sırasında küresel meselelerin, göçmenlerin nerede yaşarlarsa yaşasınlar çeşitli ağlarla birbirlerine bağlı olduklarının ve bu ağların onlar açısından bir güç ve kaynak olduğunun farkında olunması gerektiğini ifade eder. Bununla birlikte göçmenler yasal ve toplumsal olarak kategorize edilirler ve bu kategoriler onların sosyal hizmetlere erişiminde belirleyicidir. Owen (2011)’ göre, göçmenlerin profesyonel ya da sosyal destek alma hakkını belirleyen şey yaşadıkları yer değil yasal statüleri veya vatandaş olmalarıdır.

Righard ve Boccagni (2015)’ye göre sosyal hizmet mesleği modernleşme ve ulus-devlet kurma süreçlerinin bir parçasıdır ve ontolojik olarak yerleşiklik (sedentarizm) üzerine kuruludur. Ancak son yıllarda artan hareketlilik ve göç edenlerin ulusötesi pratikleri sosyal hizmetin bu ontolojik zemininin sarsılmasına yol açmıştır. Bununla birlikte vatandaşlığın da yerleşiklik ile ilişkisi tartışmalı bir hale gelmiştir. Groenendijk (2017)’e göre vatandaşlık, yeni vatandaşları bir yere sabitlemekten çok daha fazla hareket etmelerine yol açmakta, Avrupa’da göçmenlerin vatandaşlık hakkına sahip olduktan sonra çoğunlukla vatandaşlığın sağladığı güvence ile ya menşei ülkesine sık gidiş gelişler yaptığı ya da AB üye ülkeleri içinde yer değiştirdiği görülmektedir. Yaşadıkları ülkede vatandaşlık alan göçmenler eskiden çoğunlukla o ülkede kalmakta iken günümüzde vatandaşı olduğu ülkede sürekli kalmama ve kaynak ülkelerine tamamen geri dönmeme eğilimi gösterip, bu süreçte kaynak ülkeleri ile etkileşimlerini devam ettirmektedir (Vink, 2017). Bu noktadan hareketle ulusötesi perspektiften bakıldığında akla ilk etapta kalıcılığı getiren vatandaşlığın bile hareketlilik içerdiğini ifade etmek mümkündür.

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda küreselleşme ve ulusötesi hareketliliğin sosyal hizmet uygulamasının yerleşiklik zemininin sarsılmasına yol açmasının uygulamada ne anlam ifade ettiğinin somut biçimde anlaşılabilmesi için düzensiz göçmenlerle sosyal hizmet uygulamasına odaklanmakta fayda vardır. Sınırlar boyunca sürekli hareket halinde olan ancak hiçbir ülkeye hukuki olarak bağlı olmayan, devletlerin “kontrollerine” takıldıklarında sınır dışı edilen ancak hareket etmeye devam eden ve devletler tarafından makul olmayan ve mücadele edilmesi gerekenler olarak kategorize edilen düzensiz göçmenlerin sosyal hizmet meslek ve disiplininde ele alınışına izleyen bölümde yer verilmektedir.

ÇERÇEVENİN DIŞINDAKİLER: DÜZENSİZ GÖÇMENLER VE SOSYAL REFAH HİZMETLERİNE ERİŞİMLERİ

Düzensiz göç, Göç Terimleri Sözlüğü’nde, “gönderen, transit ve kabul eden ülkelerin düzenleyici normlarının dışında gerçekleşen hareketlilikler” biçiminde ifade edilmiş ve “düzensiz göç konusunda açık veya genel kabul gören bir tanım olmadığı” belirtilmiştir (IOM, 2016, s. 26). Düzensiz göç, göçmen kaçakçılığı ile birlikte insan ticaretini, ülke sınırlarından yasal olarak girip vize süresini geçirenleri, yasal veya yasal olmayan yollarla göçmenlerin kaçak veya zorla çalıştırılmasını içeren çatı bir kavramdır (Atasü-Topçuoğlu, 2015). Düzensiz göçmenler literatürde kaçak, belgesiz, kâğıtsız, yasadışı gibi kavramlarla ifade edilmektedir ancak özellikle kaçak, yasadışı gibi ifadeler damgalayıcı olduğundan çoğu zaman belgesiz, kâğıtsız ya da düzensiz göçmen kavramları tercih edilmektedir. Eleştirel göç çalışmalarında çoğunlukla "kaçak" ya da "yasa dışı" kavramları yerine "düzensiz göçmen" ya da Fransa'da sıklıkla kullanılan ve göçmenlerin bakış açısını vurgulayan "kâğıtsız göçmen" kavramı kullanılmaktadır (Dağdelen, 2015). Düzensiz göç kavramı, bu göçmenlerin sınır geçişlerinin devletler tarafından denetlenmesiyle ve devletlerin yasal düzenlemeleriyle ilişkilidir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)’na göre düzensiz göç yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, kalışını, izinsiz çalışmasını ve Türkiye’den çıkışını ifade etmektedir. İçduygu vd. (2014)’e göre düzensiz göç; mekik göçü, yasadışı emek göçü, transit göç gibi kategorilerden oluşmaktadır. Ancak mülteci ve sığınmacı göçünün de sınırların yasal olmayan biçimde aşılması nedeniyle düzensiz göç kategorisinde değerlendirilmesi mümkündür. Düzensiz göçte göç edilen ülkeye yasal yollarla girilmemesi, çalışma iznine başvurma hakları olsa da kota uygulaması ve bazı sektörlerde çalışamamaları gibi nedenlerle pek çok göçmen enformel biçimde çalışmayı seçmek zorunda kalmaktadır. Erder (2010)’e göre her ne kadar göç bir insan hakkı olsa da ülkeler özellikle düzensiz göç hareketlerinden korkmakta ve bu göç türünü siyasal biçimde ulusal bir güvenlik meselesi haline getirmektedirler. Göçmenlerin Türkiye’ye giriş, kalış ve çalışmasına yönelik kısıtlayıcı düzenlemeler sonucunda hem yasal süreçlere erişimi kısıtlı olan hem de yasalardan dolayı izin alamayan çoğu göçmen Türkiye’de “belgesiz” biçimde ikamet etmek ve çalışmak zorunda kalmaktadır.

Düzensiz göçe dair teorik arka planda, düzensiz göçün ortaya çıkmasında politika başarısızlığının mı yoksa politika seçiminin mi etkili olduğuna dair bir tartışma bulunmaktadır. Nitekim düzensiz göç, politika amaçları ve sonuçları arasındaki boşluğun bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Düzensiz göç teorileri de bu boşluk hipotezini (gap hypothesis) açıklamaya çalışmaktadırlar. Echeverría (2020)'a göre bu boşluk birbirleriyle ilişkili dört alana vurgu yapmaktadır. 1. Söylemsel boşluk: politik söylemle kanun ve tedbirler arasındaki farklılık, 2. Uygulama boşluğu: kanunda, yönetmelikte yazanla pratikte gerçekleşen arasındaki farklılık, 3. Etkinlik açığı: bir kanunun titizlikle yazılmış olsa da farklı sonuçlara yol açabilmesi, 4. Bilgi boşluğu: politika ve uygulama tasarımları oluşturulurken inşa edilen bilginin karmaşık olabilmesi, kapsayıcı tanımlar üretmemesi. Etkinlik boşluğu ve bilgi boşluğunu açıklayan teoriler, devletin göç politikalarıyla hedefledikleri ile bu politikaların sonuçları arasındaki uyumsuzluğu vurgularken, söylemsel boşluk ve uygulama boşluğunu açıklayan teoriler, devletin karmaşık söylem ve uygulamalarının sonuçlarının kasıtlı olduğunu vurgulamaktadır.

“Yasadışı” göç, “yasadışı” göçmen ve düzensiz göçmen gibi nitelendirmeler göçmenlerin bir özelliği gibi düşünülmektedir. Ancak yasal kuralların bir hukuk sistemi içinde tanımlandığı düşünüldüğünde yasadışılığın da aslında verili bir durum olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda düzensizlik kavramına, göçmenlerin sosyal çevreleri ve bürokratik yapılar tarafından üretilen sosyo-politik bir statü ve toplumsal bir inşa olarak bakmak gerekmektedir (Atasü Topçuoğlu, 2016). Jönsson (2014), düzensiz göçmenlerle ilgili ‘kurban’ ve ‘kaçak’ olmak üzere iki belirgin söylemin olduğunu ifade etmektedir. Buradaki kurban ifadesi ülkelerindeki gelişmemişliğin sonucu olarak göç etmek zorunda kalmalarını vurgularken kaçak ifadesi kriminalize etmeye vurgu yapmaktadır. Devletler, topraklarına izinsiz giren ve topraklarında izinsiz kalıp izinsiz çalışan insanların varlığını bir egemenlik ihlali olarak gördüğünden çoğunlukla düzensiz göçmenlerin yasadışılığını vurgulayarak bu konudaki politikalarını da ‘mücadele’ üzerine kurmaktadır (Şenses Özcan, 2015).

Yasal statüler devletlerin ‘göç yönetimi’nin önemli bir parçası olmakla birlikte onların göç edilen ülkede kalış ve yaşam koşullarını başka bir deyişle, hangi sosyal hizmetlerden yararlanıp yararlanamayacaklarını (Coşkun, 2017), yaptıkları işlerin biçimini (Coşkun, 2016) de belirlemektedir. Dolayısıyla göçmenleri hukuki statülerine göre kategorize etmek sosyal haklardan faydalanmalarını da kategorik hale getirmektedir. Bir ulus devlet sınırları içinde sosyal haklardan faydalanma konusu ise o ülkenin refah rejimi ile yakından ilişkilidir.

Refah devleti bir ülkede uygulanan sosyal politikaların ötesinde o ülkede üretilen mal, hizmet, bilgi ve kültürle, bunların üretimine kimlerin katılıp, bunlardan kimlerin yararlanacağıyla ilgilidir. Bu anlamda refah devletinin ulus çapında bir bölüşüm faaliyeti ve aynı zamanda kim olduğumuzu tanımlayarak (yardıma muhtaç, hakkı olan-olmayan, vatandaş, engelli, işsiz) devletle aramızdaki ilişkiyi belirleyen bir pratik olduğu ifade edilebilir (Atasü-Topçuoğlu, 2016). Literatürde refah devletine atıfla sosyal koruma, Esping-Andersen'in kamu-özel sektör- aile karmasına

göre oluşturduğu sosyal refah rejimleri açısından değerlendirilmektedir. Ancak bu analiz ulus devlet temelinde yapılmıştır ve birden fazla ulus devletten gelen ya da başka bir deyişle sürekli hareket halindeki nüfusun nasıl korunacağına dair bir analizi içermemektedir. Göçmenlere odaklanan sosyal koruma biçimi ulus devlet temelinde değil küresel sosyal politika üzerine kurulmalıdır. Bu politika ulusötesi sosyal korumaya işaret etmektedir. Ulusötesi sosyal koruma (Transnational Social Protection), bireyleri ulusötesi biçimde koruyan politikalar, programlar, insanlar, organizasyonlar ve kurumlar olarak tanımlanmaktadır (Levitt vd., 2017). Ulusötesi sosyal koruma rejimi kaynak ve hedef ülkelerdeki aktör (devlet ve onun kurumları, sivil toplum örgütleri vb.) ve fırsatları içermektedir (Gray & Levitt, 2020). Bunların yanı sıra günümüzde refah devletinin küreselleşmenin etkisiyle aşınmaya başladığı ve bu doğrultuda göçmenlerin haklarında da çeşitli kısıtlamalara gidildiği söylenebilir. Neoliberalizm, pek çok sosyal refah hizmetinin piyasaya ve sivil toplum kuruluşlarına devrinden yanadır. Bu durum yerelde, vatandaşların pek çoğunu refah hizmetini satın almaya mecbur bırakırken, göçmenlerin ihtiyaç duydukları sosyal refah hizmetlerini sivil toplum örgütlerine devretmektedir. Bu süreçte sürekli ‘yardım’ ile ilişkilendirilen göçmenler, toplumsal olarak çeşitli ötekileştirici kategorilere indirgenmektedir. Sonuç olarak düzensiz göçmenler her şekilde bu sürecin kaybedenleri olmaya devam etmektedir.

Ulus devletler göç rejimleriyle makbul olan ve makbul olmayan göçmen ayrımı yaparak göçmenlerin sınırları yasal olmayan biçimlerde geçmelerine, ikamet izni alamamalarına ya da vize sürelerini aşmalarına yol açmaktadır (Dağdelen, 2015). Düzensiz olarak nitelendirilen göçmenler aslında yasal olmayan biçimde ucuz işgücü olarak göç ettikleri ülkenin refahına katkı sağlamaktadırlar ancak o ülkenin sosyal refah hizmetlerinden faydalanmaya hak sahibi olmayacak şekilde tanımlandıkları ifade edilebilir. Üstelik daha korumasız ve dezavantajlı olan düzensiz göçmenlerin refah devletinin sağladığı sosyal korumaya daha fazla ihtiyacı bulunmaktadır. Jönsson (2014)’ a göre, zor çalışma koşullarında yaşamaya çalışan düzensiz göçmenlerin hukuki desteğe erişim eksikliği, uygun fiyatlı konut eksikliği, kötü sağlık koşulları ve ayrımcılık gibi ciddi sosyal sorunlar ve sağlık sorunları bulunmakta ve bu sorunlar sosyal hizmet uzmanlarının ve refah devletlerinin ilgi alanına girmektedir. Ancak sosyal hizmetin ulusal yasal çerçevesi ve düzensiz göçmenlerin yasal çerçevenin dışında oldukları düşünüldüğünde göçmenlerin sosyal ve ekonomik hakların, istihdam olanaklarının, barınma ve eğitim hizmetlerine erişimin dışında tutuldukları ve sivil toplum örgütlerinin sınırlı yardımlarına güvenmek zorunda kaldıkları görülmektedir.

Tüm bunlara rağmen farklı yerelerde, ulusal, bölgesel ve uluslararası etkileşim sonucunda vatandaşlık dâhil göçmen haklarının tanımlanması konusundaki çalışmalar umut vericidir. Son yıllarda New York, Paris gibi kentlerdeki bazı yerel yönetimler sınırları içinde yaşayan her şehir sakinine-belgesiz, evsiz veya başka türlü- belirli haklar ve hizmetlere erişim imkânı sağlamaktadır. Hollanda, Almanya gibi ülkelerde de bazı yerel yönetimlerin göçmenlere, yasal statüleri netleşmeden dil desteği, genel eğitim, girişimcilik, konut

desteği, güvenlik vb. sosyal ve ekonomik haklar sağlamaları söz konusudur. Bu kentsel politikaların küresel insan hakları hukukuna dayandığı ifade edilebilir (Oomen, 2017).

Türkiye'nin refah rejiminde ailenin de önemli bir yeri vardır, vatandaşların aileden aldığı desteği göçmenler ulusötesi sosyal ağları aracılığıyla veya çeşitli sivil toplum örgütlerinden sağlamaktadırlar (bkz. Faist, 2003; Portes & Rumbaut, 2001). Göçmenler çoğunlukla zayıf, yardıma muhtaç olarak algılandıklarından onlara sunulacak hizmetler genellikle sosyal yardım odaklı olarak çeşitli sivil toplum örgütlerinin hayırseverlik faaliyetleri olarak yürütülmektedir. Buz (2016)'a göre Türkiye'nin sosyal alandaki politikalarda hak temelli olmaktan daha çok hayırsever bir dil kullanması, sosyal yardım ve hizmetlerin siyasi gücü korumak için önemli araçlar olarak kabul edilmesi ve sosyal yardım alanındaki önemli fon transferleri sosyal hizmetle ilgili olumsuz gelişmelerdir. Türkiye'deki genel sosyal politikalar ve sosyal yardım hizmetleri ağırlıklı olarak sınırlı veya küçük ölçekli profesyonel uzmanlıkla sosyal yardıma indirgenmiştir. Bu durum mesleğin değerini düşürmekte ve sosyal çalışmayı 'teknik' bir boyuta indirmektedir. Günümüzde çoğu sivil toplum örgütünde sosyal yardıma indirgenen sosyal hizmetin, bazı formları doldurma yeterliliğine dayalı olduğu ve bu nedenle başka mesleklerden personelin ilgili birimlerde istihdam edilebildiği görülmektedir. Şahin-Taşgın (2017)'a göre Türkiye'de 2000 sonrası neoliberal muhafazakârlık döneminde sosyal politikalar aile ve sosyal yardımlara indirgenmiş ve bu durum sosyal hizmetin bir hayırseverlik faaliyeti olarak herkesin yapabileceği bir 'iş' olarak algılanmasına yol açmıştır.

Oysa farklı kategorilerdeki göçmen gruplarının sosyal yardımlar kadar farklı ihtiyaçları da bulunmaktadır. Göçmenler psikososyal sorunlar, dil konusunda güçlükler, sağlık sorunları, yaşadıkları toplumda sosyal ilişki kurma sorunları (Buz, 2008) gibi sorunlar yaşamakta, köken ülkelerinde ve göç yolunda maruz kaldıkları travmalar nedeniyle psikososyal desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Göçmenler içinde bu sorunları yaşayan kadın, çocuk, yaşlı, engelli gibi farklı grupların olması, farklı ihtiyaç ve beklentilere sahip bu gruplarla etkileşime girebilecek özel bilgi ve becerilerle kuşatılmış sosyal hizmet uzmanlarının bu süreçte ne kadar önemli olduğunu bize hatırlatmaktadır. Özmeye ve Arslan (2018)'a göre, sosyal hizmetin, göçmenlerin yaşam kalitesinin artırılması, ihtiyaç duydukları psikososyal destek sistemlerinin geliştirilmesi ve güçlenmelerinin desteklenmeleri konularında katkıları bulunmalıdır. Sosyal hizmet uzmanlarının, sığınmacıların ve mültecilerin hareket etme, barınma, eğitim, adalet, yasal istihdam, ev sahibi topluluklara entegre olma gibi haklarını koruma konusunda önemli rolleri bulunmaktadır (Agus vd., 2018).

Düzensiz göçmenlerin devlet nezdinde tanınırlıklarının olmaması onları çeşitli koruma rejimlerinin dışında tutmakta ve adil, eşit, güvenli çalışma koşullarına erişim, asgari ücret ve örgütlenme gibi haklardan faydalanmalarına engel oluşturmaktadır (Şenses Özcan, 2015). Oldukça düşük ücretlerle ve uzun saatler çalışan belgesiz göçmenler kırılgan göçmen gruplarından ve onlara yardım sağlayabilecek olan devlet otoritesinden korkmaktadırlar. Düzensiz göçmenlere

insan hakları temelinde koruma sağlanmasını ve haklarının genişletilmesini savunanlar bu koruyucu önlemlerin çalışma koşullarını insan haklarına uygun bir şekilde düzenleyeceği için, yalnızca düzensiz göçmenlerin değil, yereldeki işçilerin de yararına olacağı ifade etmektedirler (Bosniak, 1991).

‘Belgesiz’ göçmenlerin yaşam koşulları, insan olma statüsüne değil, sınırlar içindeki çeşitli vatandaşlık rejimlerine bağlıdır. Bu durumun evrensel değerler ile ulus devletlerin çıkarları arasındaki tarihsel ikilem ve çatışmadan etkilendiği ifade edilmektedir (Jönsson, 2014). ‘Kâğıtsız’ ve devlet nezdinde ‘kaçak’ veya ‘yasadışı’ olmaları, sınır dışı edilme endişesiyle birleşince, göçmenler resmi kurumlardan yardım talep edememekte ve çeşitli sömürü mekanizmaları karşısında oldukça savunmasız kalmaktadırlar (Şenses Özcan, 2015). Evrensel değerlere dayalı, insan hakları ve sosyal adalet değerlerine sahip olan sosyal hizmet mesleğinin çerçevesinin genellikle ulusal mevzuata göre belirlenmesi, düzensiz göçmenler söz konusu olduğunda etki alanının kısıtlanmasına yol açmaktadır. Türkiye açısından sosyal hizmet mesleğinin ağırlıklı olarak kamu kurumları aracılığıyla sunulduğu görülmektedir. Kaçak veya yasadışı biçimde kavramsallaştırılmaları da anlaşılacağı gibi, göçmenler içinde belki en hassas gruplardan biri olan düzensiz göçmenler, sosyal hizmetlerden faydalanmak için tutuklanma veya sınır dışı edilme korkusuyla kamu kurumlarındaki sosyal hizmet uzmanlarına ulaşamamakta, bazıları sivil toplum örgütlerine ulaşabilmektedir. Hugman vd. (2010)’e göre, sosyal hizmet uzmanlarının mevsimsel olarak çalışan belgesiz göçmenlerin veya göçmen işçilerin yüzlerini vatandaşlık hakları olmadan görmeleri pek olası değildir. Kapitalist toplumlarda bu göçmenlerin genellikle işsiz güçsüz dolaştıkları düşünülmekte ve düzensiz göçmenler kriminalize edilmektedirler. Levitt vd. (2017)’e göre, göçmenlere piyasada sunulan, sivil toplum örgütleri ve kendi sosyal ağları tarafından sağlanan çeşitli koruma biçimleri bulunmaktadır. Ancak devletlerin, düzensiz göçmen işçiler ve aile üyeleri için eşit koruma, mahkemelere erişim, işverenlerden korunma, ifade özgürlüğü hakları vb. dâhil olmak üzere önemli haklarını geliştirmesi gerekmektedir (Bosniak, 1991).

Türkiye’de sosyal hizmet uzmanlarının düzensiz göçmenlerle daha çok sınır dışı edilme aşamasında karşılaştıkları ifade edilebilir. Sınır dışı edilmek üzere işlemleri (idari gözetim) tamamlanırken barındıkları yerler olan İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne bağlı Geri Gönderme Merkezlerinde, sosyal hizmet uzmanı, rehberlik ve psikolojik danışmanlık mezunları ve psikologlar görev yapmakta ve “Geri Gönderme Merkezleri Psikososyal Destek Hizmetleri Yönergesi”ne göre hareket etmektedirler (GİGM, 2019) . Buna göre, “barınanların düzenli bir program çerçevesinde; incelenmesi, izlenmesi, desteklenmesi, yapılan çalışmaların değerlendirilmesi ile raporlanması süreçlerini” ifade eden psikososyal destek hizmeti, “idari gözetim sürecinin tamamlayıcı ve vazgeçilmez bir unsuru” olarak değerlendirilmiştir. Bu hizmet, merkeze getirilen göçmenlerin merkez içindeki barınma koşullarının iyileştirilmesine yönelik acil ve özel ihtiyaçlarının değerlendirilmesini içermektedir. Yönergeye göre, düzensiz göçmenin merkeze giriş

anından çıkışına kadar meslek elemanlarının yaptıkları bütün çalışmalar raporlaştırılmakta ve idari gözetimi değerlendirecek birime teslim edilmektedir:

Düzensiz Göç Çalışma Grubu Başkanlığı tarafından idari gözetim değerlendirmesi yapılırken gerek duyulması halinde her barınan hakkında psikososyal destek biriminden bilgi talep edilebilir. Detaylı değerlendirme kapsamında yapılan görüşmeler neticesinde tutulan kayıtlar ve oluşan kanaat, barınanların idari gözetimlerinin değerlendirilmesinde ve haklarında alınacak diğer kararlarda başkanlık tarafından dikkate alınır. (GİGM, 2019, s. 7).

Bu durum, sosyal hizmet uzmanlarının göçü ve göçmenleri kontrol eden ve yönlendiren bazı pratiklerin içinde olmalarına, kimi zaman sınır dışı edilmesi için göçmenlerin ikna edilmesi gibi taleplerle karşılaşmalarına yol açmaktadır. Bu, Humphries (2004)'in ifade ettiği gibi refah hizmetlerinin sınırlandırıldığı bir sistemde sosyal hizmet uzmanları kendilerini, kolluk kuvveti gibi risk değerlendirmesi yapan sosyal kontrol aracı kişiler olarak algılayabilmektedir.

Türkiye’de düzensiz göçmen olarak kabul edilebilecek olan uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişilerle yapılan görüşmelerde de göçmenler özel ihtiyaç sahibi olduğunda sosyal hizmet uzmanlarından destek alınabilmektedir. Bu durum uluslararası koruma başvurusunda bulunan özel ihtiyaç sahiplerine insani bir yaklaşım sağlayacağından önemlidir ancak uygulamada sosyal hizmet uzmanının kendini nasıl konumlandığı önemlidir. Çünkü sosyal hizmet uzmanından istenen psikososyal değerlendirme raporunda göç eden kişiden alınan bilgi veya yapılan değerlendirmelerin sığınmacının aleyhine kullanılabilmesi gibi bir risk bulunmaktadır. Uluslararası koruma başvurusunun değerlendirilme süreci aslında göç eden kişinin neden, nasıl göç ettiğinin ayrıntılı bir biçimde ‘incelendiği’ bir süreçtir ve bu süreçte sığınmacıların göç nedenlerini iyi gerekçelendirmeleri ve hatta ispatlamaları beklenmektedir. Bu süreçte sosyal hizmet uzmanlarından göç eden kişilerin durumlarıyla ilgili doğru söyleyip söylemediklerine dair görüş istenmesi bile söz konusu olabilir. Bu nedenle göçmenler için oldukça kritik bir süreç olan yasal statünün belirlenme sürecinde, sosyal hizmet uzmanlarının oldukça dikkatli davranmaları gerekmektedir. Thompson (2014)’ın ifade ettiği gibi sosyal hizmet uzmanlarının bakım ve kontrol arasında bir denge kurması uygulamanın etkili olması için oldukça önemlidir.

Sosyal hizmet uzmanlarının göçmen, sığınmacı ve mültecileri kaynakları olan kurumlara yönlendirme, hizmetlere erişim konusunda bilgilendirme anlamında aracılık rolü bulunmaktadır ve süreci kolaylaştırmak adına diğer kamu kurumlarıyla işbirliği yapmak durumundadırlar (Agus vd., 2018). Ancak bu işbirliği düzensiz göçmenler söz konusu olduğunda onların aleyhine olan bir durum haline gelmemelidir. Örneğin, İsveç’te demokrat sosyal refah modeli çerçevesinde sosyal hizmetler kamusal bir sorumluluk olarak tüm vatandaşlara eşit haklar biçiminde sunulmaktadır. Ancak göçmenler söz konusu olduğunda düzenli göçmenlere vatandaşlarıyla eşit haklar sağlayan sistemin düzensiz göçmenlere karşı daha çok

göçü kontrol eden pratikler sergilediği görülmektedir. Temel insan hakları olarak düzensiz göçmenlere sağlık ve çocuklara eğitim hakkı sağlansa da temel insan hakları ile ulusal mevzuat arasında bazı çelişkiler bulunmaktadır. Örneğin İsveç Yabancılar Yönetmeliği (Aliens's Ordinance)'ne göre sosyal hizmet uzmanlarının düzensiz göçmen olduğundan şüphelendikleri kişileri polise bildirme yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda sosyal hizmet uzmanlarının sosyal politikalar ile göç politikaları arasında kendilerini nasıl konumlandıracaklarının önemli olduğu anlaşılmaktadır (Cuadra & Staaf, 2014).

SONUÇ: GÖÇMENLERİ ÖZGÜRLEŞTİREN PRATİKLERE DOĞRU

Sosyal hizmet uygulaması çoğunlukla ülkelerin ulusal mevzuatlarına göre şekillenmektedir ve bu durum göçmenlerin sosyal hizmetlere erişimini kısıtlayıcı bir etkiye sahiptir. Bu açıdan refah hizmetlerinin ulus devlet sınırları içinde yaşayan herkese ulaşması söz konusu değildir. Göçmenlerin sosyal refah hizmetlerine erişimleri büyük oranda yasal statüleri ile ilgilidir. Bulunduğu ülkede yasal olarak ikamet eden ya da o ülkeye vatandaşlık bağı olan kişiler sosyal hizmetlere erişimde düzensiz göçmenlere göre daha avantajlı durumdadırlar. Ancak bir ülkede ‘yasal’ biçimde kalsalar ve vatandaşlık alsalar dahi göç edenlerin ulus devlete bağlılıklarının sürekli sorgulandığı bir zeminde her ne kadar sosyal refah hizmetlerine erişim için ellerinde bir araç olsa da sosyal refah hizmetlerinden faydalanırken yabancı düşmanlığı içerebilecek davranışlara maruz bırakılma ihtimalleri bulunmaktadır.

Bu durumda göçmenlerin sosyal hizmetlere erişiminde hukuki statüden bağımsız olarak güvenebilecekleri bir kaynağa ihtiyaç duymaları olasıdır. Bu kaynak şüphesiz ulusötesi yaklaşımın da vurguladığı göçmen ağlarıdır. Göçün kısıtlanmaya, göçmenlerin çeşitli pratiklerle kontrol altına alınmaya çalışıldıkları ve refah hizmetlerinin neoliberal politikalarla sürekli kısıtlandığı bir sistemde özellikle düzensiz göçmenlerin ulusötesi sosyal ağlarından başka güvenebilecekleri bir kaynakları bulunmamaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının uygulama sırasında bunun farkında olmaları oldukça önemlidir. Sosyal hizmet uzmanlarına bu farkındalığı uluslararası ve ulusötesi sosyal hizmet yaklaşımları sağlamaktadır. Ancak düzensiz göçmenler hukuki bir statüye sahip olmadıklarından dolayı sınır dışı edilme korkuları nedeniyle sosyal hizmet uzmanlarının bu göçmen grubuyla karşılaşmaları mümkün olmamakta çoğu zaman sınır dışı edilme aşamasında temas kurma söz konusu olmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları Türkiye’de çoğunlukla kamu kurumlarında istihdam edilmekte, uygulamalarını ulusal mevzuata bağlı biçimde gerçekleştirmekte ve düzensiz göçmenler söz konusu olduğunda devletin denetim ve kontrol pratiklerine dâhil olabilmektedirler. Bu nedenle kendilerini sosyal hizmet meslek ve disiplinin değerlerine bağlı biçimde konumlandırmaları önemlidir. Düzensiz göçmenlerin hak ve hizmetlere erişim konusunda kamu kurumlarından çok sivil toplum örgütlerine güvenmeleri söz konusu olabilmektedir. Mesleki uygulamalarını buralarda gerçekleştiren sosyal hizmet uzmanlarının uluslararası ve ulusötesi sosyal hizmet yaklaşımlarının sağladığı perspektiften daha fazla faydalanmaları ve göçmen ağlarının daha çok farkında olmaları, uygulamaya bu ağları dâhil etmeleri

mümkündür. Ancak ihtiyaç temelli çalışan ve hizmetleri hak bağlamında değil hayırseverlik faaliyeti biçiminde sunan, kimi zaman ulus devletinin denetim ve kontrol pratiklerine destek olabilen sivil toplum örgütlerinde çalışmak durumunda olan sosyal hizmet uzmanlarının da mesleğin ilke ve değerlerine bağlılık konusunda dikkatli olmaları gerekmektedir.

Bu noktada önemli olan bir diğer husus ‘göç sorunu’ kavramsallaştırmasıdır. Bu söylem toplumsal ve yasal olarak sanki göçmenlerin kendisi sorunmuş gibi bir algı oluşmasına hizmet etmekte ve gerektiğinde çeşitli uygulamalarla göçmenleri denetlemek, onlara müdahale etmek için gerekli meşru zemini sağlamaktadır. Oysa düzensiz göç başlığı altında da tartışıldığı gibi göçmenlerin hukuki statüleri dâhil olmak üzere yaşadıkları sosyal sorunları da bu söylemsel boşluk oluşturmaktadır.

Sosyal hizmet uygulamalarında göçmenlerle ilgili inşa edilen ‘söylem’ etkilidir. Çoğu zaman “sorunlu”, “uyumsuz” ve “yardıma muhtaç” olarak görülen göçmen ve sığınmacılara yönelik sosyal hizmet uygulaması bu etiketlerden olumsuz yönde etkilemekte ve sosyal hizmet uygulamasına teknik bir yardım hizmeti olarak bakılmasına ve bu etiketleri besleyen bir araç olarak kullanılmasına yol açmaktadır. Oysa sosyal hizmette sosyal yardım bir araçtır ve sosyal yardım aracılığıyla ulaşılan müracaatçıların ihtiyaç duydukları kaynaklara erişimleri sağlanarak güçlenmeleri hedeflenir ve bu doğrultuda çok yönlü uygulamalar gerçekleştirilir. Sosyal hizmetin bu perspektifi özellikle göçmenler içinde daha dezavantajlı olan düzensiz göçmenlerle yapılacak uygulamada daha çok önemlidir. Bu açıdan göçmenlerin yükümlülükleri kadar haklarının ve güçlerinin de farkında olmaları amacıyla her düzeyde uygulama yapılması gerekmektedir. Bu süreçte özellikle kamuda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının göçmen sivil toplum örgütleri ve göçmen ağlarına, bu alanda çalışan ve özellikle hak savunuculuğu yapan sivil toplum örgütlerine daha yakın olmaları ve birlikte hareket etmeleri uygulamanın etkinliği açısından önemlidir.

Göç alanında sosyal hizmetin bir yardım mesleği olarak algılanması ve sosyal hizmet uzmanlarının hak temelli uygulamalardan uzaklaştırılması, göçü kontrol eden uygulamaların bir parçası olarak kullanılmasına yol açmaktadır. Neo-liberal politikalarla göçmenlere sunulan hizmetlerin de sivil toplum örgütlerine devredilmesi söz konusudur ve çoğu sivil toplum örgütü göçmenlere yönelik hizmetleri hak temelli bir yaklaşımla değil hayırseverlik anlayışıyla yürütmektedir. Göçmen ve sığınmacılara yönelik yardım faaliyetleri bir ihtiyaç analizine göre ve hak temelli bir yaklaşımla değil hayırseverlik anlayışıyla yapılmakta ve bu durum sosyal hizmetin temel değerlerinden olan insanın onur ve haysiyetine saygı ilkesine aykırı bir durum özelliği göstermektedir. Sosyal hizmetin değer temelinde yer alan özgürleştirici değerlerden ise özellikle eşitlik, güçlendirme, birlikte çalışma ve sosyal adalet değerlerinin ihlal edilmemesi için dikkatli olunmalıdır. Kamu ya da sivil toplum kurumlarında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının, göçmenlerin dillerini bilmemeleri ya da göç edilen ülkedeki toplumsal yapı, sosyal ilişkiler ya da yasalar hakkında bilgi sahibi olmamaları nedeniyle göçmen ve sığınmacılarla hiyerarşik

ilişkiler kurmaktan kaçınmaları, göçmen ağlarının göçmenleri güçlendiren bir kaynak olduğunu unutmamaları ve sosyal hizmetin özgürleştirici değerlerinden uzaklaşmamaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Agus, A., Lia, I. S., & Akbar, M. (2018). The role of social work in the context of refugee and asylum seekers rights in Indonesia. *Asian Social Work Journal (ASWJ)*, 3(5), 39–47.

Ahmadi, N. (2003). Globalisation of consciousness and new challenges for international social work. *International Journal of Social Welfare*, 12, 14–23. <https://doi.org/10.1111/1468-2397.00005>

Akbaş, E. (2010). *Berlin’de yaşayan Türk toplumu arasındaki dayanışma ilişkileri ve sosyal hizmetlerin sivil oluşumu*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Akbaş, E. (2019). Sosyal hizmetin revize edilen küresel tanımının gösterdikleri: Paradigma değişimi. *Turkish Studies-Social Sciences*, 14(5), 1945–1956. <https://doi.org/10.29228/turkishstudies.30191>

An, S., Chambon, A., & Köngeter, S. (2016). Transnational histories of social work and social welfare, an introduction. *Transnational Social Review*, 6(3), 236–241. <https://doi.org/10.1080/21931674.2016.1222788>

Atasü-Topçuoğlu, R. (2015). Düzensiz göç: Küreselleşmede kısıtlanan insan hareketliliği. İçinde S. G. İhlamur-Öner & N. A. şirin Öner, (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* (ss. 501–518). İletişim Yayınları.

Atasü-Topçuoğlu, R. (2016). Uluşarı sermaye ve uluslararası göç kıskacında refah devletini tartışmak. İçinde *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politika* (ss. 159–176). Nobel Akademik Yayıncılık.

Atasü Topçuoğlu, R. (2016). Göç yazınındaki düzenli ve düzensiz göç kavramları: İnsan hakları temelinde bir kavramsal sorgulama. *İnsan Hakları Yıllığı*, 34, 1–20.

Atasü Topçuoğlu, R., & Akbaş, E. (2009). Küreselleşme sürecinde daralan sosyal haklar ve Türkiye’de sosyal hizmet sunumunda yaşanan dönüşümlerin kuramsal ve politik çerçevesi. İçinde *Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiri Kitabı* (ss. 175–181). Belediye İş Yayınları.

Bartley, A., & Beddoe, L. (2018). Transnational social work: opportunities and challenges of a global profession. İçinde Allen Bartley; Liz Beddoe (Ed.), *Transnational Social Work: Opportunities and Challenges of a Global Profession* (ss. 1–16). Bristol University Press, Policy Press.

Bolzman, C. (2015). Immigrant social workers and transnational practices: the example of Latin Americans in Switzerland. *Journal of Immigrant and Refugee Studies*, 13(3), 281–301.

Bosniak, L. S. (1991). Human rights, state sovereignty and the protection of undocumented migrants under the international migrant workers convention. *International Migration Review*, 25(4), 737–770.

Buz, S. (2008). Türkiye sığınma sisteminin sosyal boyutu. *TBB Dergisi*, 76(18 (2)), 120–130.

Buz, S. (2016). A profile of the Turkish social welfare system and social work. İçinde B. Schwarzer, U. Kämmerer-Rütten, A. Schleyer-Lindenmann, & Y. Wang (Ed.), *Transnational Social Work and Social Welfare* (ss. 107–114). Routledge.

Castles, S. (2010). Understanding global migration: A social transformation perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1565–1586.

Coşkun, E. (2016). Türkiye'nin göç rejiminde toplumsal cinsiyet faktörü: Ugandalı göçmen kadınlar örneği. *Fe Dergi*, 8(1), 91–104.

Coşkun, E. (2017). Türkiye' de kağıtsız göçmen kadınlar ve sosyal hizmetler. *Çalışma ve Toplum*, 3, 1299–1316.

Cox, D., & Pawar, M. (2013). *International social work: issues, strategies, and programs* (Second Edi). SAGE Publications.

Cuadra, C. B., & Staaf, A. (2014). Public social services' encounters with irregular migrants in sweden: amid values of social work and control of migration. *European Journal of Social Work*, 17(1), 88–103. <https://doi.org/10.1080/13691457.2012.739556>

Dağdelen, G. (2015). Türkiye'nin değişen vatandaşlık rejimi ve emek göçü. *İdealkent*, 15, 172–197.

Echeverría, G. (2020). *Towards a systemic theory of irregular migration*. Springer International Publishing.

Erder, S. (2010). “Düzensiz” göç, göçmen korukusu ve çelişen tepkiler. İçinde B. Pusch & T. Wilkoszewski (Ed.), *Türkiye'ye Uluslararası Göç Toplumsal Koşullar-Bireysel Yaşamlar* (ss. 41–55). Kitap Yayınevi.

Faist, T. (2003). *Uluslararası göç ve ulusaşırı toplumsal alanlar*. Bağlam Yayıncılık.

Furman, R., Negi, N. J., & Salvador, R. (2010). An introduction to transnational social work. İçinde N. J. Negi & R. Furman (Ed.), *Transnational Social Work Practice* (ss. 3–19). Columbia University Press.

GİGM. (2019). *Geri gönderme merkezleri psikososyal destek hizmetleri yönergesi*. <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/yonergeler/goc-idaresi-genel-mudurlugu-geri-gonderme-merkezleri-psikososyal-destek-hizmetleri-yonergesi-1>

Gray, B., & Levitt, P. (2020). Social welfare versus transnational social protection regimes: the changing roles of church and state. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 0(0), 1–19.

Gray, M., & Fook, J. (2004). The quest for a universal social work: some issues and implications. *Social Work Education*, 23(5), 625–644.

Groenendijk, K. (2017). Citizenship, diversity and mobility. İçinde R. Bauböck & M. Tripkovic (Ed.), *The Integration of Migrants and Refugees: An EUI Forum on Migration, Citizenship and Demography* (ss. 48–50). European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies.

Harris, J., & Chou, Y.-C. (2001). Globalization or glocalization? community care in Taiwan and Britain. *European Journal of Social Work*, 4(2), 161–172.

Healy, L. M. (2008). International social work professional action in an independent world. İçinde *Oxford University Press*.

Healy, L. M. (2017). Situating social work within the post-2015 global agenda. *European Journal of Social Work*, 20(1), 5–16.

Hugman, R., Moosa-Mitha, M., & Moyo, O. (2010). Towards a borderless social work: reconsidering notions of international social work. *International Social Work*, 53(5), 629–643.

Humphries, B. (2004). An unacceptable role for social work: implementing immigration policy. *British Journal of Social Work*, 34(1), 93–107.

İçduygu, A., Erder, S., & Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023: ulus-devlet oluşumundan ulus-ötesi dönüşümlere*. MİRekoç- Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi.

IOM. (2016). *Göç terimleri sözlüğü*. Uluslararası Göç Örgütü. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf

Jönsson, J. H. (2014). Local reactions to global problems: undocumented immigrants and social work. *British Journal of Social Work*, 44, i35–i52.

Kaya, A. (2003). Önsöz. İçinde *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar* (ss. 13–16). Bağlam Yayıncılık.

Khan, P., & Dominelli, L. (2000). The impact of globalization on social work in The UK. *European Journal of Social Work*, 3(2), 95–108.

Levitt, P., Viterna, J., Mueller, A., & Lloyd, C. (2017). Transnational social

protection: setting the agenda. *Oxford Development Studies*, 45(1), 2–19.

Lyons, K. (2006). Globalization and social work: international and local implications. *British Journal of Social Work*, 36(3), 365–380.

Lyons, K. (2015). Globalization: welfare and social work. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 10, 262–267.

Lyons, K., & May-Chahal, C. (2017). Glocal social work. *European Journal of Social Work*, 20(1), 1–4.

Midgley, J. O. (2010). Promoting reciprocal international social work exchanges. professional imperialism revisited. İçinde M. Gray, J. Coates, & M. Yellowbird (Ed.), *Indigenous Social Work around the World: Towards Culturally Relevant Education and Practice* (ss. 31–45). Ashgate.

Oomen, B. (2017). Beyond the nation state? global citizenship and its consequences for integration. İçinde R. Bauböck & M. Tripkovic (Ed.), *The Integration of Migrants and Refugees: An EUI Forum on Migration, Citizenship and Demography* (ss. 57–60). European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies.

Owen, D. (2011). *Transnational citizenship and rights of political participation*. <http://publikationen.ub.uni-frankfurt.de/frontdoor/index/index/docId/22387>

Özgür, E. M. (2018). Küresel göçün sosyo-mekânsallığı: ulusötesi mekânlar / yerelötesi yerler, topluluklar ve kimlikler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16(1), 1–35.

Özkul, D. (2015). Ulus-ötesi göç: uluslararası göç yazınında yeni bir paradigma. İçinde S. G. Ihlamur-Öner & N. A. Şirin Öner, (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* (ss. 483–500). İletişim Yayınları.

Özmete, E., & Arslan, E. (2018). Transnasyonalizm ve transnasyonal sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 1(29), 173–207.

Özservet, Y. Ç. (2013). İstanbul Zeytinburnu ilçesi'nde Afgan Türklerinin ulusötesi kentleşme ağlarının analizi. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2.

Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2001). *Legacies*. University of California Press.

Righard, E. (2008). *The welfare mobility dilemma. transnational strategies and national structuring at crossroads*. Lund University, The School of Social Work.

Righard, E., & Boccagni, P. (2015). Mapping the theoretical foundations of the social work–migration nexus. *Journal of Immigrant and Refugee Studies*, 13(3), 229–244.

Şahin-Taşđın, N. (2017). Türkiye'nin Taraf olduğu insan hakları sözleşmeleri bağlamında sosyal hizmet uygulamaları. İçinde N. Şahin-Taşđın, U. Tekin, & Y. Ahi (Ed.), *Sosyal Hizmetlerde Güncel Tartışmalar* (ss. 23–51). Nika Yayınevi.

Schwarzer, B. (2016). Transnational social work: an introduction. İçinde B. Schwarzer, U. Kämmerer-Rütten, A. Schleyer-Lindenmann, & Y. Wang (Ed.), *Transnational Social Work and Social Welfare* (ss. 4–13). Routledge.

Schwarzer, B., Kämmerer-Rütten, U., Schleyer-Lindenmann, A., & Wang, Y. (2016). Theoretical perspectives. İçinde *Transnational Social Work and Social Welfare* (ss. 1–4). Routledge.

Şenses Özcan, N. (2015). Düzensiz göç üzerine bir inceleme: küresel dinamikler, ulus-devletler, göçmenler. *İdealkent, 15*, 22–39.

Straub, U. (2016). International social work- an overview. İçinde B. Schwarzer, U. Kämmerer-Rütten, A. Schleyer-Lindenmann, & Y. Wang (Ed.), *Transnational Social Work and Social Welfare* (ss. 13–23). Routledge.

Tekin, U. (2007). Avrupa'ya göç ve Türkiye. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 7*(37), 43–56.

Thompson, N. (2014). *Kuram ve uygulamada sosyal hizmeti anlamak*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği (IFSW). (2014). *Global definition of the social work profession*. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

Vink, M. (2017). Citizenship and legal statüses in relation to the integration of migrants and refugees. İçinde R. Bauböck & M. Tripkovic (Ed.), *The Integration of Migrants and Refugees: An EUI Forum on Migration, Citizenship and Demography* (ss. 24–47). European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies.

Withaekx, S., Schrooten, M., & Geldof, D. (2017). Thinking and acting globally and locally: developing transnational social work practices in Belgium. *Transnational Social Review, 7*(2), 143–157.